

Instituti
për
politikë
evropiane.
Shkup

Raporti tematik i Projektit
„Monitorimi i qeverisjes në fushën e drejtësisë (JuDGMenT)“

MBËSHTETJA E ZAK: PËRMIRËSIMI I KORNIZËS LIGJORE PËR ZGJIDHJEN ALTERNATIVE TË KONTESTEVE DHE MUNDËSIMI I BASHKËPUNIMIT JURIDIK E INSTITUCIONAL ME SISTEMIN GJYQËSOR DHE SISTEMIN E EKZEKUTIMIT

Shkup, Dhjetor 2016

Ky projekt implementohet me finansim të Këshillit Rajonal për Bashkëpunim në kuadër të implementimit të Strategjisë për EJK 2020

Përmbajtje:

- 03.** 1.Shënime hyrëse
- 05.** 2.Subjekte të ZAK të përfshira me monitorimin
- 05.** 1.1.Ndërmjetësues të licencuar
- 09.** 1.2.Gjykatat në Republikën e Maqedonisë
- 12.** 1.3.Ministria e Drejtësisë
- 12.** 1.4. Këshilli për sigurimin, monitorimin dhe vlerësimin e cilësisë së punëve të ndërmjetësimit
- 13.** 1.5. Pajtuesit dhe arbitrat në kontestet e punës
- 14.** 1.6. Arbitra pranë trupit të përhershëm të zgjedhur gjykues – Arbitrazi pranë Dhomës
- 16.** KONKLuzion
- 19.** ANEKSI 1

Strategjia e EJM 2020 është përqendruar në 4 (katër) shtylla të zhvillimit të ndërlidhura midis tyre, prej të cilave **Qeverisja për rritje** ka tre dimensione: Shërbime efektive publike, Parandalimi i korrupsionit dhe Drejtësia. Në fushën e *Drejtësisë* janë identifikuar tre prioritete, në mesin e të cilëve edhe **“Mbështetja e ZAK: Përmirësimi i kornizës ligjore për zgjidhjen alternative të kontesteve dhe mundësimi i bashkëpunimit juridik dhe institucional me sistemin gjyqësor dhe sistemin e ekzekutimit”**.

Strategjia e EJM 2020 thekson se shkaqet fillestare të përdorimit të ZAK nga ana e bizneseve “të mençur” janë: të kursehet kohë dhe para, të mundësohen procese më të kënaqshme, t’u lejohet palëve që ata vet ta zgjidhin kontestin, të arrihen zgjidhje më të kënaqshme të kontesteve, të ruhen biznes relacionet e mira midis palëve, të shfrytëzohet profesionalizmi i ndërmjetësuesit dhe të ruhet besueshmëria. Edhe pse vendet e EJM e inkorporuan ZAK, megjithatë kërkesat për të njëjtin janë modeste. Të gjitha vendet e rajonit ballafaqohen me probleme të njëjta: shkallë e ulët e kërkesave për ZAK, kapacitete të dobëta institucionale për ndërmjetësim (qendra ndërmjetësimi), korniza rregullatore e cila në mënyrë të pamjaftueshme e stimulon ndërmjetësimin (ose pa sanksione efikase për braktisjen e idesë), lidhje të dobëta midis gjykatave dhe qendrave të ndërmjetësimit në aspektin e referimit, si dhe kërkesa jopërkatese për sistemin e qëndrueshëm të trajnimit midis ndërmjetësuesve, gjyqtarëve dhe juristëve.

Nuk kontestohet ndërlidhja e objektivave të këtij dimensionimi me Kapitujt negociues 23 dhe 24 dhe avancimi në këtë pjesë padyshim se do të merret parasysh gjatë vlerësimit të progresit të vendit në procesin e anëtarësimit në BE. Megjithatë, duhet të theksohet se bashkëpunimi ndërkufitar, përkatësisht rajonal, para së gjithash, është në interes të vendeve të rajonit në drejtim të krijimit të biznes klimës më të mirë, rritjes së vendeve të punës dhe përgjithësisht rritjes së prosperitetit të shoqërive tona.

Zbatimi i metodave të ZAK në Maqedoni, para së gjithash, ndërmjetësimi dhe arbitrazhi, përmes zbatimit të dispozitave të kornizës ligjore në fuqi, e cila e rregullon këtë materie, janë me rëndësi të jashtëzakonshme për instalimin e sistemit të qeverisjes së drejtësisë në të cilin ekziston e drejta e zgjedhjes së mënyrës së zgjidhjes së kontesteve. Pavarësisht nivelit të zbatimit të mënyrave alternative të zgjidhjes së kontesteve dhe nivelit të perceptimit të ndërmjetësimit dhe arbitrazhit në shtetin tonë është e domosdoshme të zbatohet monitorimi i punës së institucioneve dhe personave të cilët i trajtojnë dhe i mbështesin këto metoda për zgjidhjen e kontesteve, në mënyrë që të perceptohet gjendja momentale në këtë fushë.

Monitorimi në drejtim të promovimit dhe zhvillimit të ZAK, para së gjithash, e përfshin praktikimin e ndërmjetësimit nga ana e ndërmjetësuesve të licencuar, veprimin e gjykatave në pjesën e zbatimit të dispozitave të Ligjit për ndërmjetësim, Ligjit për procedurë kontestimore dhe Ligjit për marrëdhënie detyimore, veprimin e pajtuesve gjatë zgjidhjes së kontesteve të punës, veprimin e arbitrave në procedurat e arbitrazhit dhe në përgjithësi veprimin e të gjitha palëve të prekura të cilat kanë marrë pjesë në zgjidhjen e kontesteve përmes aplikimit të metodave alternative.

Rezultatet e fituara nga monitorimi i zbatuar kanë të bëjnë me periudhën kohore korrik – dhjetor 2016 me një vështrim të shkurtër dhe në korrelacion me përfitimet paraprakisht të fituara pozitive nga zbatimi i zgjidhjeve ligjore që kanë të bëjnë me ZAK.

Qëllimi i Monitorimit është përmes ndjekjes dhe vlerësimit të dinamikës, vëllimit dhe cilësisë së punës të të involvuarve me monitorimin, të vlerësohet gjendja e deritanishme lidhur me përfitimet e detektuar

dhe pozitive dhe aspektet negative në fushën e aplikimit të Mënyrave alternative të zgjidhjes së kontesteve, si dhe të mundësohet vendosja e bashkëpunimit më të mirë dhe më të suksesshëm institucional i të gjitha palëve të prekura në fushën e ZAK.

1.1.* Ndërmjetësues të licencuar

Me miratimin e Ligjit të ri për ndërmjetësim dhe ndryshimet e plotësimet e tij¹ (në tekstin në vijim: LN) është parashikuar që procedura e ndërmjetësimit në RM të zbatohet ekskluzivisht nga ndërmjetësuesi i licencuar, person të cilit i është lëshuar licencë për ushtrimin e punëve të ndërmjetësimit nga ana e Ministrisë së Drejtësisë të Republikës së Maqedonisë – Këshilli për Sigurimin, Monitorimin dhe Vlerësimin e Cilësisë së Punëve të Ndërmjetësimit.² Ndërmjetësuesi i zbaton procedurat për zgjidhjen e të gjitha llojeve të kontesteve ndërmjetësuese për të cilat palët e kundërshtuara, të cilat kanë kontest, kanë shprehur vullnet për qasje vullnetare dhe zgjidhje të kontestit përmes ndërmjetësimit.

Në organizim të Ministrisë së Drejtësisë, në fillim të vitit 2016, filluan të zbatohen sesionet e provimeve për dhënien e provimit për ndërmjetësues (gjithsej katër sesione të provimeve), si parakusht për fitimin e licencës për ndërmjetësues. Në Regjistrin e evidencës të procedurave për ndërmjetësim në Ministrinë e Drejtësisë janë regjistruar gjithsej 80 procedura të ndërmjetësimit (pas hyrjes në fuqi të Ligjit në vitin 2013). Gjithsej janë arritur 20 ujdë të ndërmjetësimit, përfundimisht me 29 nëntor të vitit 2016.

Në periudhën kohore, nga muaji mars deri në muajin korrik të vitit 2016, janë arritur vetëm 3 ujdë, ndërsa në periudhën, nga muaji korrik deri në muajin nëntor të vitit 2016, janë arritur 17 ujdë. Gjendja e këtyllë në mënyrë të qartë flet për rritjen e ujdive të arritura.

Sa u përket procedurave të regjistruara të ndërmjetësimit, dinamika është thuaja se e njëjtë. Në periudhën kohore mars-korrik janë regjistruar 41 procedura të ndërmjetësimit, ndërsa në periudhën kohore korrik-nëntor, 29 nëntor të vitit 2016 janë regjistruar edhe 39 procedura të ndërmjetësimit.

Në periudhën korrik-nëntor 2016 në rastet kur nuk është arritur ujdë për ndërmjetësim, procedura ka përfunduar me deklaratë të ndërmjetësuesit, konform LN, se procedura nuk e jep efektin e duhur për t'u zhvilluar më tutje.

Në periudhën kohore të zbatimit të monitorimit, gjithsej 10 kandidatë e kanë kaluar me sukses procedurën e licencimit, ndërsa 9 janë regjistruar në Listën e ndërmjetësuesve të licencuar e cila është shpallur publikisht në faqen e internetit të Ministrisë së Drejtësisë. Dy kandidatë të paraqitur në provim i kanë kaluar me sukses të tria pjesët, megjithatë u janë lëshuar vetëm vërtetime dhe jo licenca, për shkak të pamundësisë krahas veprimtarisë kryesore (noter dhe përmbaues) të ushtrojnë edhe veprimtari plotësuese si ndërmjetësues. Në sesionin e nëntorit deri te pjesa e tretë e provimit (intervista) procedurën e kanë kaluar 9 kandidatë.

¹"Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr. 188/13, 148/15 dhe 55/16

²Ligji për ndërmjetësim ka për synim krijimin e parakushteve për funksionimin e suksesshëm të ndërmjetësimit me inkuorporimin e qasjeve, metodave dhe formave bashkëkohore, për zbatimin e tij të suksesshëm, si për shembull:

- Subvencionimi i ndërmjetësimit, në – katër orët e para të ndërmjetësimit krijohet një model i ri i ndërmjetësuesit,
- dhënia e provimit për ndërmjetësues (i cili përbëhet nga dy pjesë, pjesa teorike dhe studimi i rastit)
- inkuorporimi i testit psikologjik dhe testit të integritetit
- lëshimi i licencës për ndërmjetësues, me çka krijohet një profil i ri i ndërmjetësuesve,
- inkuorporimi i ndërmjetësimit të detyrueshëm në sfera të caktuara,
- sigurimi, monitorimi dhe vlerësimi i cilësisë së ndërmjetësimit është domosdoshmëri për zbatimin e suksesshëm dhe cilësor të konceptit të ndërmjetësimit në RM,
- miratimi i Programit për zhvillimin e ndërmjetësimit, në të cilin përcaktohen masat dhe mjetet me të cilat sigurohet mbështetja e ndërmjetësimit (programet e veçanta për mbështetjen e ndërmjetësimit i miraton Këshilli Gjyqësor dhe Gjykata Supreme e RM).

Secili person i interesuar i cili dëshiron të inicioj tek pala kundërshtare që kontesti të zgjidhet përmes aplikimit të ndërmjetësimit, si metodë e parashikuar të zgjidhjes alternative të kontesteve, ka mundësi të bëjë përzgjedhje nga nëntë ndërmjetësuesit e licencuar që të ndërmjetësoj në zgjidhjen e kontestit konkret. Çdo praktikim ndryshe i ndërmjetësimit, nga ana e personave të cilët nuk e kanë kaluar procedurën e licencimit dhe nuk posedojnë licencë, konsiderohet si i kundërligjshëm dhe i pavlefshëm, veçanërisht lidhur me zbatimin e ndërmjetësimit për të cilin është parashikuar përpjekje e detyrueshme konform nenit 461 të LPK.³

Në përputhje me zgjidhjet e parashikuara në LPK, gjyqtarët kompetentë të veprojnë në kontestet ekonomike, që nga pranimi i padisë duhet të vlerësojnë nëse procedua do të vazhdojë më tutje sipas Ligjit për procedurë kontestimore (nëse është parashtruar provë nga ndërmjetësuesi të licencuar se përpjekja për ndërmjetësim ka përfunduar pa sukses) ose padia do të hidhet poshtë si e palejueshme (nëse është bashkëngjitur provë e përpiluar nga ndërmjetësuesi i pa licencuar ose nga person tjetër ose nëse padisë nuk i është bashkëngjitur provë se është bërë përpjekje për zgjidhjen e kontestit përmes ndërmjetësimit).

Ndërmjetësuesit e licencuar janë persona me profile të ndryshme të profesioneve, megjithatë të gjithë me afinitete të cilat duhet t'i posedojë një ndërmjetësues, të dijë t'i shfrytëzojë aftësitë dhe teknikat gjatë ndërmjetësimit që në mënyrë të drejtë t'i orientoj palët e kontestit që të arrijnë ujdi të ndërsjellë. Së këtejmi, tre nga ndërmjetësuesit janë juristë të diplomuar me provim të dhënë të jurisprudencës, një ndërmjetësues është nga fusha e mbrojtjes, paqes dhe sigurisë, pastaj në listë janë edhe ndërmjetësues sociologë, një ndërmjetësues është asistent në Fakultetin Juridik në Shkup, një ndërmjetësues është inxhinier i informatikës, dy ndërmjetësues janë ekonomistë.

Nga gjithsej nëntë ndërmjetësuesit e licencuar të listës së ndërmjetësuesve në anketën e zbatuar për mënyrën se si ndërmjetësuesit e zbatojnë procedurën dhe se cilat janë rezultatet fillestare të punës së tyre fill pas licencimit, tre nga ndërmjetësuesit nuk morën pjesë pa dhënë ndonjë arsye të qëndrueshme për mostransparencën e tyre gjatë anketimit.

Nga përgjigjet e fituara të ndërmjetësuesve të anketuar këndshëm befason fakti se rezultate pozitive gjatë punës ka që në muajt e parë të aktivitetit të tyre. Kjo nënkupton se, përgjithësisht në shtet, ndryshon perceptimi për ndërmjetësim jo vetëm për shkak të inkorporimit të detyrimit për përpjekje të ndërmjetësimit në kontestet ekonomike sipas nenit 461 të LPK, por edhe për shkak të faktit që ekziston interesimi për ndërmjetësim i cili bazohet kryesisht mbi parimin e vullnetarizimit, Me fjalë të tjera, palët e kanë marrë guximin, në vend që t'i drejtohen gjykatës, të kërkojnë opsion për zgjidhjen e kontestit me ndërmjetësimin e ndërmjetësuesit, kështu që tanimë janë regjistruar rastet e para të ujdive të arritura të ndërmjetësuesve të licencuar sipas dispozitave të Ligjit të ri për ndërmjetësim, përveç kontesteve midis personave juridikë, edhe në konteste në të cilat të dyja palët pjesëmarrëse janë ose persona fizikë ose preson fizik dhe juridik.

Numri i lëndëve të ndërmjetësimit në të cilat ndërmjetësuesit e anketuar kanë vepruar sipas nenit 461 të LPK (ku është parashikuar përpjekja e detyrueshme për ndërmjetësim) tanimë është mbi 80. Ky numër i lëndëve rezulton nga të dhënat e gjashtë regjistrave të ndërmjetësuesve të anketuar të cilët i mbajnë për shkak të evidencës personale të punës së tyre. Megjithatë, numri i lëndëve të paraqitura dhe të regjistruara në Regjistrin e evidencës së procedurave të ndërmjetësimit të cilin e mban Ministria e Drejtësisë nuk përputhet me numrin e lëndëve të regjistruara në regjistrat e veçantë të ndërmjetësuesve

³Neni 461 i LPK parashikon: "Në kontestet ekonomike për kërkesa monetare, vlera e të cilave nuk i tejkalon 1.000.000 denarë, ndërsa sipas të cilave procedura hapet me padi para gjykatës, palët e kanë për detyrë, para se ta paraqesin padinë, të përpiqen që kontestin ta zgjidhin përmes ndërmjetësimit. Gjatë paraqitjes së padisë, paditësi e ka për detyrë të bashkëngjis provë të lëshuar nga ndërmjetësuesi, se përpjekja për zgjidhjen e kontestit përmes ndërmjetësimit nuk ka pasur sukses. Padinë ndaj të cilës nuk është bashkëngjitur provë nga paragrafi (2) i këtij neni, gjykata do ta hedhë poshtë". Kjo dispozitë e LPK ka hyrë në fuqi në muajin shkurt të vitit 2016.

meqë ka mosharmonizim në pjesën e veprimit, përkatësisht numri i lëndëve të shënuara-regjistruara të ndërmjetësimit në Regjistrin e MD është shumë më i vogël nga lëndët realisht të përfunduara të ndërmjetësimit.

Së këtejmi, në dispozitën e nenit 21 paragrafin 2 të LN është përcaktuar se ndërmjetësuesi në Ministrinë e Drejtësisë e paraqet ujdinë e arritur të ndërmjetësimit për shkak të regjistrimit në regjistër, meqë nuk është përcaktuar detyrimi i paraqitjes së çdo lënde të ndërmjetësuesve edhe në Regjistrin të cilin e mban Ministria, pavarësisht se si ka përfunduar procedura tek ndërmjetësuesi i licencuar, disa nga ndërmjetësuesit e anketuar kanë deklaruar se i paraqesin vetëm ujditë, disa të tjerë janë të mendimit se duhet të paraqiten të gjitha lëndët të cilat i kanë trajtuar, pa marrë parasysh rezultatet e ndërmjetësimit, ndërsa disa nga ndërmjetësuesit mendojnë se meqë nuk ka ardhur deri në ndërmjetësim aktiv dhe e njëjta ka përfunduar me përpjekje, paraqitja e lëndëve të këtylla në MD të bëhet në mënyrë periodike. Sa i përket kësaj çështjeje duhet të theksohet edhe ajo se në LN nuk është parashikuar afati i paraqitjes së lëndëve, përkatësisht të ujdive të arritura gjatë ndërmjetësimit, kështu që vijmë në situatë që të dhënat e shënuara në Regjistër, të cilin e mban MD, të mos korrespondojnë me numrin e vërtetë të lëndëve dhe të mos e pasqyrojnë gjendjen e vërtetë lidhur me praktikimin e ndërmjetësimit. Në mënyrë që të tejkalohet kjo gjendje duhet të intervenohet për ndryshimin e ligjit sa i përket detyrimit të paraqitjes së çdo lënde të shënuar të ndërmjetësimit pa marrë parasysh rezultatit e kontestit për shkak të inkorporimit të përpjekjes së detyrueshme të ndërmjetësimit në kontestet ekonomike.

Në punën disamujore të ndërmjetësuesve të licencuar të njëjtit u përballën me problemin e mungesës së Dhomës së Ndërmjetësuesve dhe me nevojën e konstituimit emergjent meqë Dhoma e vjetër e Ndërmjetësuesve, e cila akoma ka fuqi juridike, nuk është përfaqësuese dhe nuk i përfaqëson të drejtat dhe interesat e ndërmjetësuesve të licencuar. Në Dhomën e cila akoma ekziston janë anëtarë vetëm ndërmjetësues të cilët posedojnë certifikatë për trajnimin e kryer për ndërmjetësues, ndërsa nuk e kanë dhënë provimin për ndërmjetësues e që realisht krijon huti tek palët e interesuara për ndërmjetësim gjatë zgjedhjes së ndërmjetësuesit meqë nuk janë raste të izoluar kur angazhohen ndërmjetësuesit të cilët nuk posedojnë licencë, ndërsa kjo situatë, nga ana tjetër, shpie në pavlefshmërinë e çdo rezultati të ndërmjetësimit të zbatuar në këtë mënyrë nga ndërmjetësues të palicencuar në dëm të palëve pjesëmarrëse në ndërmjetësim.

Ky problem sensitiv dhe informatat jozyrtare të ndërmjetësuesve të licencuar, sa i përket praktikimit të licencimit në mënyrë të paligjshme, ishin shkaqe për adresimin e disa shkresave nga ana e tyre deri te Ministria e Drejtësisë dhe Këshillit për Ndërmjetësim me kërkesë që të tejkalohet tendenca e keqe e mos-organizimit dhe mos-transparencës. Veçanërisht duhet të merret parasysh fakti që licenca e fituar vlen 5 vjet, secili nga ndërmjetësuesit ka investuar mjete por edhe punë intelektuale që të punoj, ndërsa është pamundësuar të punoj për shkaqe të natyrës objektive dhe nuk varen nga vet ndërmjetësuesit, por nga kapaciteti dhe angazhimi i ministrisë kompetente e cila duhet t'i siguroj kushtet e nevojshme për punën e ndërmjetësuesve dhe për promovimin dinjitoz të ndërmjetësuesve të licencuar si kompetent të vetëm për zbatimin e procedurës së ndërmjetësimit.

Në kontekst të kësaj që u tha më lartë, konform dispozitave të LN, LPK dhe Plan Veprimit të Qeverisë së RM për zhvillimin dhe mbështetjen e ndërmjetësimit, Ministria e Drejtësisë në bashkëpunim me Këshillin Gjyqësor të RM deri te të gjitha gjykatat, përmes Këshillit përpiloi njoftime me shkrim me shënim se gjykatat e kanë për detyrë ta publikojnë në tabelën e shpalljeve të gjykatës Listën e ndërmjetësuesve të licencuar të cilët kanë legjitimitet të vetëm për ta zbatuar procedurën e ndërmjetësimit, me ç'rast i informojnë kryetarët e gjykatave themelore që të sigurojnë zyrë për ndërmjetësues, konform mundësive hapësinore të gjykatave, me qëllim që t'u mundësohet ndërmjetësuesve të licencuar kompetenca e të

cilëve është në gjithë territorin e shtetit të jenë më të aksesshëm për palët të cilat kanë nevojë për ndërmjetësim. Zyra të këtilla, plotësisht të përshtatura për nevojat e procedurës së ndërmjetësimit, tanimë janë në funksion të plotë në Gjykatën Themelore të Kavadarit, Gjykatën Themelore të Vinicës dhe Gjykatën Themelore Shkup 2 Shkup.

Gjatë muajit gusht është lëshuar në përdorim ueb faqe e re e Qendrës Maqedonase për Ndërmjetësim: www.mcm.org.mk me qëllim të informimit në kohë për ndërmjetësimin dhe për aktivitetet e Qendrës. Qendra Maqedonase e Ndërmjetësimit është organizatë joqeveritare, qëllimi dhe misioni kryesor i së cilës është promovimi dhe praktikimi i ndërmjetësimit në Maqedonisë, sigurimi i informacioneve për palët e interesuara në procedurën e ndërmjetësimit, organizimi i trajnimeve dhe punëtorive për t'u njohur me procedurën e ndërmjetësimit dhe ngjashëm.

Sa u përket aktiviteteve të tjera gjatë muajve të kaluar, mund ta shënojmë pjesëmarrjen e disa ndërmjetësuesve të licencuar nga Maqedonia në Konferencën e Parë Ndërkombëtare të Ndërmjetësuesve nga Evropa Juglindore “Ndërmjetësimi dhe zhvillimi i komunikimit” që u mbajt më datë 22.10.2016 në Zagreb.⁴ Në këtë Konferencë morën pjesë ndërmjetësues nga Kroacia, Republika e Maqedonisë, Bosnja e Hercegovina dhe Serbia.⁵ Pjesëmarrësit e Konferencës nga shtete të ndryshme arritën pajtim të ndërsjellë për formimin dhe regjistrimin e Shoqatës së Ndërmjetësuesve të Evropës Juglindore, selia e së cilës do të jetë në Zagreb, Republika e Kroacisë.

⁴www.medijator.com

⁵<http://medijator.com/program-1-konferencije-medijatora-jie-zagreb-2016/>

1.2.* Gjykatat në Republikën e Maqedonisë

Në pjesën e kompetencës së gjykatave themelore lidhur me praktikimin e ndërmjetësimit në kontestet civile dhe ekonomike, veprimi i gjyqtarëve është në kuadër të asaj që është përcaktuar në dispozitat e LPK dhe LMD.

Bashkëpunimi institucional i gjyqtarëve dhe ndërmjetësuesve është parashikuar me ligj dhe buron nga neni 272 të LPK.⁶ Me fjalë të tjera, kur gjyqtari, pas shqyrtimit paraprak të padisë, do të vlerësoj se një kontest është i ndërmjetësueshëm hapet mundësia për praktikimin e ndërmjetësimit kur bëhet fjalë për ndërmjetësim të bazuar ekskluzivisht mbi parimin e vullnetarizmit. Në një rast të këtillë, gjykata deri te palët e kontestit, bashkë me thirrjen për seancën përgatitore e ka për detyrë t'u dërgojë sugjerim me shkrim për mundësinë e zgjidhjes së kontestit jashtë procedurës gjyqësore, përkatësisht me ndërmjetësimin e ndërmjetësuesit. Palët kanë të drejtë të prononcohen në lidhje me këtë sugjerim në seancën përgatitore në procesverbal para trupit gjykues ose me shpresë të shkruar, megjithatë nuk përjashtohet mundësia të kërkojnë të udhëzohen në ndërmjetësim edhe gjatë seancës kryesore.

Sistemi i monitorimit të lëndëve gjyqësore (sistemi AKMIS) akoma nuk është i përsosur deri në atë masë që përmes tij të sublimohen rezultatet e veprimit të gjyqtarëve kryesisht që ka të bëjë me zbatimin e dispozitave të LPK për ndërmjetësim dhe së këtejmi ekipi i ekspertëve zbatoi anketë për gjyqtarët e gjykatave themelore me kompetencë të zgjeruar dhe themelore të cilët veprojnë në materien civile dhe në lëndët ekonomike, në mënyrë që të fitohen të dhëna relevante dhe të sakta për gjendjen në këtë fushë.

Nga përgjigjet e fituara të gjyqtarëve të anketuar të cilët vullnetarisht morën pjesë në anketë, lirisht mund të konstatohet se gjyqtarët të cilët veprojnë në shkallë të parë në mënyrë konsekuente i zbatojnë dispozitat e LPK dhe rregullisht paditësit dhe të paditurit i dërgojnë njoftim me shkrim për ndërmjetësimin. Megjithatë, në pyetjen nëse palët janë të njoftuara për mundësinë se kontesti mund të zgjidhet përmes ndërmjetësimit, pjesa më e madhe e të anketuarve janë të mendimit se palët nuk janë të njoftuara për ndërmjetësimin si mundësi dhe nuk e dinë se e kanë të drejtën e zgjedhjes të mënyrës se si do ta zgjidhin kontestin në të cilin janë gjetur. Së këtejmi, në disa fletë-anketuese theksohet se palët nuk janë të njoftuara me këtë mundësi meqë gjatë inicimit të procedurës gjyqësore, përkatësisht me paraqitjen e padisë në një përqindje të madhe e shfrytëzojnë ndihmën juridike nga personi i autorizuar – avokati i cili shkresat e gjykatës i pranon në emër të tyre, kështu që mendojnë se avokatët nuk i informojnë dhe nuk i njoftojnë palët se e kanë të drejtën e zgjedhjes që kontestin ta zgjidhin në mënyrë alternative, ndërsa në seancën përgatitore përgjigjen në emër të tyre para gjykatës se pala nuk është e interesuar për ndërmjetësim, përkatësisht se pala dëshiron kontestin ta zgjidh në procedurë gjyqësore. Së këtejmi, nuk theksohet shkaku se kujt i referohet qëndrimi i gjyqtarëve, kështu që supozohet se mbase praktika e ka ndërtuar qëndrimin e tyre meqë në pyetjen: A ju ka ndodhur deri tani që palët të kërkojnë informacione apo sqarime për ndërmjetësim? Pjesa më e madhe e gjyqtarëve të anketuar deklaruan se shumë rrallë, palët, në mënyrë të drejtpërdrejtë u janë drejtuar atyre që të kërkojnë informacione për ndërmjetësimin.

⁶Neni 272 paragrafët 2, 3 dhe 4 të LPK përcaktojnë: "Gjykata e ka për detyrë në kontestet në të cilat lejohet ndërmjetësimi, bashkë me thirrjen për seancën përgatitore të paraqes njoftim me shkrim se kontesti mund të zgjidhet në procedurë ndërmjetësimi. Në thirrjen për seancën përgatitore palëve do t'u urdhërohet në seancë t'i paraqesin të gjitha shkresat të cilat u shërbejnë si provë, si dhe të gjitha lëndët të cilat duhet të shqyrtohen në gjykatë. Në thirrjen për seancën përgatitore gjykata do tua vë në dukje palëve pasojat e mosprezencës në seancën përgatitore, si dhe atë se e kanë për detyrë më së voni, në këtë seancë t'i prezantojnë faktet mbi të cilat bazohen pretendimet e tyre, t'i bashkëngjisin të gjitha provat me të cilat dëshirohen faktet, t'i bashkëngjisin të gjitha shkresat dhe sendet të cilat kanë për qëllim të ndërmarrin dhe përdorin si provë dhe të deklarohen se a dakordohen që kontestin ta zgjidhin në procedurë ndërmjetësimi."

Neni 273 i LPK përcakton: "Nëse palët janë dakord që kontestin ta zgjidhin përmes procedurës së ndërmjetësimit, gjykata do të miratojë aktvendim, në përputhje me nenin 200 paragrafin (1) pikën 6 të këtij Ligji dhe do ta ndërpres procedurën. Nëse palët nuk janë dakorduar që kontesti të zgjidhet në procedurë ndërmjetësimi, seanca përgatitore fillon me paraqitjen e padisë, ndërsa më pas i padituri e paraqet përgjigjen ndaj padisë."

Neni 200 paragrafi 1 pika 6 nga LPK parashikon: "Procedura ndërpritet kur të dyja palët do ta kërkojnë këtë me qëllim të zgjidhjes së kontestit përmes ndërmjetësimit ose në mënyrë tjetër."

Neni 203 paragrafi 3 i LPK parashikon: "Nëse gjykata e ka ndërprerë procedurën, në përputhje me nenin 200 pikën 6 të këtij Ligji, procedura do të vazhdojë me kërkesë të njërit palë ndërsa, nëse nuk ka kërkesë të këtyre, procedura do të vazhdojë pasi të kalojnë 45 ditë nga dita e ndërprerjes."

Nga ana tjetër, në disa fletë anketuese gjyqtarët nuk e theksojnë shkakun e mos njohjes së të drejtave të palëve, por drejtpërdrejt deklarojnë se duhet të gjendet mënyrë më e sigurt, në mënyrë që palët të informohen për metodat e zgjidhjes alternative të kontesteve dhe të kenë mundësi personalisht të prononcohen se a dëshirojnë ta zgjidhin kontestin përmes ndërmjetësimit para se të futen në procedurën gjyqësore.

Duke e pasur parasysh ndryshimin e LPK për dërgesën e njoftimeve me shkrim për ndërmjetësim deri te palët daton dhe zbatohet nga viti 2009, dhe që atëherë është shumë i vogël numri i lëndëve (sipas rezultateve të gjyqtarëve të anketuar) në të cilat është kërkuar të praktikohet ndërmjetësimi pas fillimit të procedurës gjyqësore, rezulton se inkorporimi i obligimit për dërgesën e detyrueshme të njoftimeve me shkrim deri te palët nga ana e gjykatës nuk i jep rezultatet e pritshme, bashkëpunimi institucional nuk është në nivelin e kënaqshëm ndërsa mendimi i shumicës së të anketuarve është se e mbështesin bashkëpunimin e këtyllë në zbatimin e së drejtës.

Si një shkak tjetër kryesor, përveç mos-vendosjes së linkut të drejtpërdrejt midis gjykatës dhe palëve në lidhje me njoftimet me shkrim të cilat gjykata e ka për detyrë t'i dërgojë, shumica e gjyqtarëve të anketuar janë të mendimit se ndërmjetësimi në shtetin tonë nuk është promovuar fare ose është promovuar shumë pak si opsion për zgjidhjen e kontesteve, ndërsa janë të mendimit se nevojitet promovim "aktiv" i ndërmjetësimit dhe mes tjerash theksuan se e mbështesin promovimin e ndërmjetësimit.

Nga ana tjetër, ia vlen të theksohet se gjyqtarët e anketuar kishin edhe mendim krejtësisht tjetër nga ajo që u theksua, përkatësisht deklaruan se nuk e mbështesin ndërmjetësimin dhe se gjyqtarët janë ata të cilët duhet t'i zgjidhin kontestet si mënyrë më e sigurt që të fitohet zgjidhje më e mirë e kontestit, përmes vendimit gjyqësor, me ç'rast kishte edhe deklarata nga lloji "pushteti gjyqësor është pushtet i veçantë dhe nuk i nevojitet bashkëpunim institucional për zbatimin e të drejtës përmes aplikimit të ZAK". Gjithashtu, kishte edhe deklarata të llojit se barazimi gjyqësor është zgjidhje për ujdin dhe se nuk ka nevojë për mbështetjen e ndërmjetësimit, ndërsa kjo flet për faktin se edhe pse Republika e Maqedonisë e ka implementuar Direktivën evropiane për ndërmjetësim në kontestet civile dhe ekonomike nga viti 2008 në legjislacionin kombëtar, mbështetja nga të involvuarit në këtë fushë në një pjesë është akoma vetëm deklarative. Pikërisht mos-transparenca e procedurës së ndërmjetësimit dhe mundësia e zgjidhjes së kontesteve në mënyrë më të shpejtë dhe jashtë procedurës së përcaktuar formale gjyqësore e dallon ndërmjetësimin nga procedura gjyqësore, përkatësisht ujdin e ndërmjetësimit nga barazia gjyqësore në gjykatë, kështu që në mënyrë të pabazuar identifikohet barazimi me ujdin në ndërmjetësim.

Në të vërtetë, qëllimi përfundimtar i ekzistimit të mundësisë që kontestet të zgjidhen përmes ndërmjetësimit është e drejta e inkorporuar e zgjedhjes së palëve se si t'i mbrojnë interesat e tyre, palët e kontestit të vendosin vet nëse kontestin do ta zgjidhin në procedurë gjyqësore ose në procedurë ndërmjetësimi. Nga ana tjetër, mundësia e gjyqtarëve që ta inkorporojnë ujdin ndërmjetësues në procesverbal si barazim gjyqësor deri më tani e ka shfrytëzuar vetëm një gjyqtar nga gjyqtarët e anketuar, i cili ka theksuar se nuk e ka aprovuar përmbajtjen e ujdisë dhe se nuk është përpiluar barazim gjyqësor në procesverbal, por në mungesë të shkaqeve të theksuara për rastin konkret, rezulton se kjo është një temë për diskutim tjetër.

Pikërisht gjendja e pasqyruar në këtë mënyrë, nga njëra anë, dhe rezultatet e manifestuara pozitive nga ana tjetër plotësisht e arsyetojnë inkorporimin e përpjekjes së detyrueshme gjatë zgjidhjes së kontesteve ekonomike deri në 1.000.000,00 denarë. Republika e Maqedonisë nuk është e vetme sa i përket kësaj zgjidhje ligjore duke e pasur parasysh se pas evaluimit të kryer fillestar mbi zbatimin e Direktivës së BE për ndërmjetësim në vitin 2013, në më shumë se 10 shtete anëtare të BE është

inkorporuar përpjekja e detyrueshme e ndërmjetësimit për një lloj të caktuar të kontesteve në drejtim të promovimit të drejtë dhe praktikimit të ndërmjetësimit, i cili madje në të kaluarën është konsideruar si zgjidhje futuristike, por tani është më se reale dhe zgjidhje adekuate për zgjidhjen e kontesteve i cili në mënyrë të vetme i avancon të drejtat demokratike të qytetarëve, pa e cenuar pavarësinë dhe mëvetësinë e gjyqësorit. Ekipi i ekspertëve mendon se është e domosdoshme nevoja e thellimit dhe intensifikimit të bashkëpunimit dhe koordinimit të gjykatave në raport me ndërmjetësimin..

Ekipi i ekspertëve është i mendimit se Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë është pasive lidhur me çështjen e organizimit të seminareve dhe punëtorive në temën ZAK, veçanërisht sa i përket ndërmjetësimit dhe arbitrazhit meqë gjatë kohës së përfshirë me monitorimin nuk është organizuar asnjë seminar në këtë teme, edhe pse mjaft aktuale, ndërkaq tanimë zbatohet ndryshimi i LPK-së në lidhje me inkorporimin e përpjekjes së detyrueshme. Deri më tani në organizim të Akademisë janë organizuar shumë pak seminare dhe ngjarje që përgjithësisht kanë të bëjnë me ZAK, ndërsa seminari i vetëm njëditor për ndërmjetësim u mbajt në prill të vitit 2016, megjithatë periodikisht në faqen e internetit të Akademisë publikohen tekste të ndërmjetësuesit të huaj Dilberto në gjuhën angleze pa sqarime nëse Akademia e mbështet atë që është deklaruar ose thjeshtë është e mendimit se mund të nxisë interesim tek vizitorët e faqes së internetit të Akademisë, si dhe tek ata që e njohin gjuhën angleze. Aktualisht asnjëri nga ndërmjetësuesit e licencuar ose personat të cilët kanë kryer trajnim për trajnues në fushën e ndërmjetësimit nuk është paraqitur si ligjërues në Akademinë për këtë fushë.

1.3.* Ministria e Drejtësisë

Në përputhje me dispozitat e Ligjit për ndërmjetësim, punët profesionale dhe administrative për nevojat e Këshillit i kryen Ministria e Drejtësisë. Në masë të konsiderueshme, suksesi dhe promovimi i mëtutjeshëm i ndërmjetësimit varet nga gatishmëria e Ministrisë së Drejtësisë që të jetë lehtësuese e mirëfilltë e Këshillit. Ministria e Drejtësisë është faktor institucional i cili duhet realisht dhe pa paragjykime ta perceptoj gjendjen aktuale të ndërmjetësimit dhe të vendos bazë reale për trajtimin dhe promovimin e ndërmjetësimit. Në praktikë, sa i përket ndërmjetësimit, Ministria vepron përmes Seksionit për ndërmjetësim, personit përgjegjës për veprim, sa i përket realizimit të provimit për ndërmjetësim dhe sekretarit i cili merr pjesë në punën e Këshillit.

1.4.* Këshilli për sigurimin, monitorimin dhe vlerësimin e cilësisë së punëve të ndërmjetësimit

Më datë 12.09.2014 në Ministrinë e Drejtësisë së RM u mbajt takim konstituiv të dhjetë anëtarëve të Këshillit për Sigurimin, Monitorimin dhe Vlerësimin e Cilësisë së Punëve të Ndërmjetësimit, të emëruar nga Qeveria e RM. Këshilli që nga fillimi i përmbush plotësisht aktivitetet e parashikuara konform Plan Veprimit për implementimin e LN dhe vepron sipas dispozitave të të njëjtit, duke i përfshirë edhe aktet nënligjore dhe Rregulloren e punës së Këshillit.⁷ Synimi kryesor i Këshillit është implementimi i LN.

Gjatë punës së vet të rregullt, Këshilli i verifikoi më shumë se 1720 pyetje të provimit dhe 53 studime të rastit të së drejtës dhe përfundimisht me sesionin e provimeve të qershorit lëshoi 10 licenca për ndërmjetësues të cilët plotësisht i plotësuan kushtet e përcaktuara në LN. Për fat të keq, që nga dita e parë e konstituimit, Këshilli ballafaqohet me parregullsinë e anëtarëve.

Për funksionimin pa pengesa dhe zhvillimin e ndërmjetësimit në Republikën e Maqedonisë edhe të ndërmjetësuesve, të cilët tanimë e posedojnë licencën e ndërmjetësuesit, nevojitet urgjentisht të formohet Dhoma e re e Ndërmjetësuesve. Puna e ndërmjetësuesve të licencuar është e rrezikuar dhe zhvillohet në kushte jashtëzakonisht të rënda për punë, duke i pasur parasysh reagimet e deritanishme verbale dhe të shkruara, ndërsa për shkak të mungesës së formës organizative, përmes së cilës do të prezantoheshin në sistemin e jurisprudencës së shtetit. Ajo që është akoma më simptomatike, funksionon edhe më tutje Dhoma e vjetër e Ndërmjetësuesve e cila duke i injoruar angazhimet dhe punën e ndërmjetësuesve të cilët e morën guximin dhe kaluan procedurën e licencimit, ndërmjetësuesve të licencuar nuk iu dërgon kurrfarë informatash në domenin e ndërmjetësimit, siç është organizimi i seminareve, punëtorive dhe ngjarjeve të tjera të rëndësishme që kanë të bëjnë me ndërmjetësimin, meqë të njëjtëve nuk u dërgon ftesa, ndërsa të njëjtat ua dërgojnë personave ndërmjetësues të tjerë të cilët kanë kaluar vetëm trajnim, ndërkohë që nuk e kanë dhënë provimin për ndërmjetësues.

Formimi i Dhomës së Ndërmjetësuesve të licencuar duhet të ketë prioritet më të lartë, përmes caktimit dhe mbajtjes së mbledhjes konstituive për themelimin e Dhomës së Ndërmjetësuesve, me çka do të plotësohet vakumi juridik dhe funksionimi i Dhomës aktuale.

⁷Puna e Këshillit filloi të funksionojë në bazë të kornizës përkatëse juridike, mbi të cilën zbatohen aktivitetet e parashikuara konform Ligjit për ndërmjetësim: Ligji për ndërmjetësim ("Gazeta Zyrtare e RM" nr. 188/13), Plan Veprimi për implementimin e Ligjit për ndërmjetësim, Programi për dhënien e provimit për ndërmjetësues nr.09-2800/1 nga data 26.08.2014 i miratuar nga Ministria e Drejtësisë dhe Konkluzioni i Qeverisë së RM nr. 42-744/1 nga data 10.02.2014 nga Mbledhja e njëqind e tetëdhjetë e shtatë e Qeverisë së RM e mbajtur më datë 10.02.2014.

1.5.* Pajturesit dhe arbitrat në kontestet e punës

Pajtimi dhe arbitrazhi në kontestet e punës në Republikën e Maqedonisë është rregulluar me Ligjin për zgjidhje paqësore të kontesteve të punës.⁸ Ndryshimi kryesor i këtij Ligji është inkorporimi i mundësisë për zgjidhjen e kontesteve të punës përmes ndërmjetësimit. Së këtejmi, palët të cilat kanë kontest individual kanë në dispozicion dy mekanizma për zgjidhjen e kontestit, përmes ndërmjetësimit në përputhje me LN, ose përmes arbitrazhit në përputhje me Ligjin për zgjidhje paqësore të kontesteve të punës. Punëtori mund të bëjë përpjekje që ta zgjidh kontestin përmes ndërmjetësimit, ndërkaq nëse kjo procedurë nuk ka sukses, atëherë e ka mundësinë që të bëjë përpjekje edhe me arbitrazhin. Duke e pasur parasysh faktin se vendimi në procedurën e arbitrazhit është përfundimtar dhe ekzekutiv, kështu që pas procedurës së arbitrazhit nuk ka mundësi që për kontestin e njëjtë të zhvilloj procedurë tjetër jashtëgjyqësore - ndërmjetësim apo procedurë gjyqësore.

Është me rëndësi të theksohet se me ndryshimet e Ligjit rregullohet dhe përcaktohet domethënia e nocionit arbitrazh dhe pajtim. Sipas kësaj, në ndryshimet përcaktohet se: *“Pajtimi është pjesëmarrja e personit të tretë neutral në ndërmjetësim midis dy palëve të kundërshtuara, me qëllim të arritjes së ujdisë për zgjidhje paqësore të kontestit kolektiv.”*⁹ Ndërkaq, sa i përket arbitrazhit konsiderohet se: *“Arbitrazh është pjesëmarrje e palës së tretë të pavarur në zgjidhjen e kontestit individual, me qëllim të arritjes së zgjidhjes detyrimore të objektit të kontestit.”*¹⁰ Në këtë mënyrë evitohet mundësia e konfuzionit me nocionin ndërmjetësim, i cili është rregulluar me Ligjin për ndërmjetësim.

Përndryshe, deri më tani janë trajnuar gjithsej më shumë se 90 persona, megjithatë dokumente për licencim dhe licencë posedojnë vetëm 41 pajtues dhe arbitra për konteste pune.

Në fushën e zgjidhjes paqësore të kontesteve të punës, gjatë muajit tetor të vitit 2016, u organizuan tri konferenca në Republikën e Maqedonisë, prej të cilave dy ndërkombëtare dhe një kombëtare. Me fjalë të tjera, në Ohër, nga data 18 deri më 19 tetor të vitit 2016 u mbajt Konferenca ndërkombëtare me titull: *“Konferencë Sub-rajonale e nivelit të lartë lidhur me mekanizmat efektivë për zgjidhjen e kontesteve të punës”*, në organizim të Organizatës Ndërkombëtare të Punës pranë KB, Projekt i financuar nga BE. Në këtë konferencë morën pjesë drejtorë, pajtues dhe arbitra nga Maqedonia, Bullgaria, Serbia, Mali i Zi, Republika Serbska, Kosova, Shqipëria dhe Hungaria. Mes tjerash, u konstatua se në Republikën e Maqedonisë janë licencuar 41 persona për arbitra dhe pajtues.

Më datë 19 tetor në vitin 2016, u mbajt Konferenca e parë kombëtare e arbitrave dhe pajtuesve për konteste pune në Republikën e Maqedonisë. Konferenca u organizua me këtë titull: *“Çështje aktuale nga fusha e pajtimit dhe arbitrazhit në Republikën e Maqedonisë”*.¹¹ Në konferencë u theksua nevoja e harmonizimit më të madh midis Ligjit për zgjidhjen paqësore të kontesteve të punës, Ligjit për ndërmjetësim në RM, si dhe të Ligjit për marrëdhënie pune.

Më datë 20.10.2016 në Ohër u organizua Konferencë ndërkombëtare me titull: *“Takimi i parë vjetor i Rrjetit Sub-Rajonal të agjencive për zgjidhjen miqësore të kontesteve të punës.”* Vëmendjeju përkushtua më shumë temave që kanë të bëjnë me kontestet e punës, ndërkaq u prezantua edhe një pasqyrë e kornizës së akteve normative rajonale për zgjidhjen paqësore të kontesteve të punës në rajon ose thënë më saktësisht në Maqedoni, Serbi, Republika Serbska, Mal të Zi dhe Bullgari. Në kuadër të kësajkonference u prezantua edhe sistemi i platformës virtuale “ESAP” që duhet të shërbej si bazë e të dhënave të rajonit lidhur me zgjidhjen e suksesshme të kontesteve të punës.

⁸Gazeta Zyrtare e RM nr. 87/07 nga data 12.07.2007. Ky Ligj është ndryshuar me Ligjin për ndryshime dhe plotësime të Ligjit për zgjidhjen paqësore të kontesteve të punës, “Gazeta Zyrtare e RM nr. 27 nga data 05.02.2014.

⁹Neni 3 paragrafi 1 i Ligjit për ndryshime dhe plotësime të Ligjit për zgjidhjen paqësore të kontesteve të punës, “Gazeta Zyrtare e RM nr.27 nga data 05.02.2014

¹⁰Neni 3 paragrafi 2 i Ligjit për ndryshime dhe plotësime të Ligjit për zgjidhjen paqësore të kontesteve të punës, “Gazeta Zyrtare e RM nr. 27 nga data 05.02.2014

¹¹Raport i Asociacionit të Pajturesve dhe Arbitrave për Kontestet e Punës në Republikën e Maqedonisë

Të tri konferencat u mbuluan nga mediat, me informacione për ngjarjen, si dhe me transmetimin e intervistave të shkurtra të të pranishmëve nëpër televizione me koncesion kombëtar dhe në televizionin rajonal të Ohrit.

Gjatë muajit nëntor u përpilua ueb faqja e Asociacionit të Pajturesve dhe Arbitrave në Konteste Pune në Republikën e Maqedonisë. Domeni i këtij Asociacioni është www.apars.mk, ndërsa në këtë ueb faqe janë prezantuar informacionet kryesore për të interesuarit në lidhje me zgjidhjen e marrëdhënies kontestuese të punës përmes pajtimit ose arbitrazhit, si dhe informacione kryesore për APAKP, misionin dhe objektivat e organizatës.¹²

1.6.* Arbitra pranë trupit të përhershëm të zgjedhur gjykues – Arbitrazhi pranë Dhomës

Nga aspekti i kornizës ligjore në Republikën e Maqedonisë, gjykata e përhershme e zgjedhur – arbitrazhi pranë Dhomës është rregulluar me Ligjin për dhomat ekonomike.¹³ Është parashikuar që gjykata e përhershme e zgjedhur – arbitrazhi pranë dhomës, të formohet si organ i pavarur, i cili vendos përmes ndërmjetësimit ose përmes vendimmarrjes së kontesteve të ndërsjella afariste të cilat shfaqen midis anëtarëve të Dhomës dhe personave të tretë, si dhe midis personave të tjerë juridikë nga vendi dhe jashtë vendit, nëse palët pajtohen për kompetencën e këtij trupi gjykues të dhomës.

Vendimmarrja dhe rregullimi i kompetencës, si dhe përbërja dhe organizimi i trupit të përhershëm të zgjedhur gjykues, si dhe mënyra e zgjedhjes dhe shkarkimit të anëtarëve të tij dhe procedura e lëndëve për të cilat është kompetent përcaktohen me akt të cilin e miraton Asambleja e Dhomës.

Sa i përket statusit të vendimit të arbitrazhit, vendimet e këtij trupi gjykues të zgjedhur janë përfundimtare dhe e kanë fuqinë e aktgjykimit të plotfuqishëm. Kjo karakteristikë e vendimeve të trupit të përhershëm të zgjedhur gjykues – arbitrazhit pranë dhomës do të duhej t'i inkurajojë palët në konteste që të vendosin t'i qasen arbitrazhit duke e pasur parasysh se procedura është përfundimtare e cila shprehet përmes plotfuqishmërisë dhe ekzekutimit të vendimit të arbitrazhit, për dallim nga procedura gjyqësore e cila zgjatë dukshëm më shumë deri në miratimin e aktgjykimit gjyqësor, i cili është i plotfuqishëm. Përveç kësaj, duhet të theksohet se palët duhet ta shfrytëzojnë këtë mekanizëm për zgjidhjen e kontesteve të tyre për shkak të procedurës më të thjeshtë të arbitrazhit, për dallim nga procedura gjyqësore e cila është në disa shkallë.

Në Republikën e Maqedonisë ekzistojnë dy trupa të përhershëm të zgjedhur gjyqësor – arbitrazhi pranë Dhomës edhe atë: Trupi i Përhershëm i Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhi pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë i formuar në vitin 1993 dhe Trupi i Përhershëm i Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhi pranë Lidhjes së Dhomave Ekonomike të Republikës së Maqedonisë, i formuar në vitin 2015.

Të dyja dhomat ekonomike, në faqet e tyre të internetit, kanë publikuar informacione themelore për Trupin e Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhin pranë Dhomës. Dhoma Ekonomike e Republikës së Maqedonisë në ueb faqen e saj ka një banerë të veçantë të dedikuar për Trupin e Përhershëm Gjykues – Arbitrazhin pranë Dhomës.¹⁴

¹² www.apars.mk

¹³ Ligji për dhoma ekonomike, "Gazeta Zyrtare e RM nr. 17 nga data 11.2.2011.

<http://arbitraza.mchamber.mk/> Këtu janë përmbledhur informacione në katër tema: informacione, kompetenca, organizimi dhe përparësitë. Në pjesën e organizimit nga e gjithë kryesia e këtij organi është përmendur vetëm emri i kryetarit dhe sekretarit të Trupit të Përhershëm Gjykues – Arbitrazhit pranë Dhomës. Në pjesën "përparësi" janë vendosur në formë elektronike disa akte edhe atë: Rregullorja për Trupin e Zgjedhur të Përhershëm Gjykues (Arbitrazhi), Rregullat për shpenzimet në procedurën para Arbitrazhit, Listat e arbitrave të Trupit të Përhershëm Gjykues – Arbitrazhit, si dhe marrëveshjet e lidhura për bashkëpunim me Arbitrazhin pranë dhomave në: Slloveni, Kroaci, Bullgari, Ukrainë, Federata Ruse, Serbia dhe Kosova.

Për arbitra në kontestet pa element ndërkombëtar të cilat zhvillohen para Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhit pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë, janë emëruar 27 arbitra.¹⁵ Për arbitra në kontestet me element ndërkombëtar të cilat zhvillohen para Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhit pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë, janë emëruar 59 arbitra.¹⁶

Trupi i Përhershëm i Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhi pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë ka lidhur marrëveshje për bashkëpunim me arbitrazhet pranë dhomave të: Sllovenisë, Kroacisë, Bullgarisë, Ukrainës, Federatës Ruse, Serbisë dhe Kosovës.

Procedura para Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhit pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë është rregulluar me rregullore,¹⁷ ndërkaq ky Arbitrazh ka lidhur më shumë marrëveshje për bashkëpunim me arbitrazhe të tjerë nga rajoni dhe më gjerë.¹⁸

Akte të tjera të Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhit pranë Lidhjes së Dhomave Ekonomike të Republikës së Maqedonisë nuk janë të aksesshme në këtë ueb faqe, siç nuk është e aksesshme as lista e arbitrave, përveç emrave të katër arbitrave të cilët janë pjesë të kryesisë së këtij Trupi të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhit pranë Lidhjes së Dhomave Ekonomike të Republikës së Maqedonisë.

Në periudhën e hulumtimit, që është objekt i këtij Raporti, nuk është vërejtur organizimi i ndonjë seminari me temë: “Arbitrazhi” në organizim të të dyja dhomave të cilat posedojnë trup të përhershëm gjykues - Arbitrazh.

Gjatë analizës së periudhës, e cila është objekt i këtij Raporti, nuk është vërejtur ndonjë aktivitet në lidhje me arbitrazhin dhe as me punën e Akademisë për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë.

¹⁵ Prej tyre, shkallë shkencore Doktor shkencash janë 13 arbitra, të zgjedhur në titull shkencor arsimor 12 arbitra, me shkallë shkencore Magjistër është 1 arbitër, punojnë si avokatë 9 arbitër si dhe si përbarues punon 1 arbitër. Shih: VENDIMI për verifikimin e Listave të arbitrave të Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhi pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë nga data 30.11.2011.

¹⁶ Prej tyre, titull shkencor Doktor i shkencave kanë 45 arbitra, të zgjedhur në shkenca – titull arsimor janë 38 arbitra, ndërsa 8 arbitra punojnë si avokatë, dhe 1 arbitër është Akademik. Shih: VENDIMI për verifikimin e Listave të arbitrave të Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhi pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë nga data 30.11.2011

¹⁷ Rregullorja e Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues (Arbitrazhi), ndërsa shpenzimet e procedurës janë rregulluar me Rregullat për shpenzime në procesin para Arbitrazhit.

¹⁸ Marrëveshja për bashkëpunim me Arbitrazhin e Sllovenisë më datë 16.09.1997; Marrëveshja për Bashkëpunim me Arbitrazhin e Kroacisë më datë 14.04.1997; Marrëveshja për Bashkëpunim me Arbitrazhin e Bullgarisë; Marrëveshja për Bashkëpunim me Arbitrazhin e Kosovës më datë 23.12.2003; Marrëveshja për Bashkëpunim me Arbitrazhin e Ukrainës, nuk është theksuar kur është lidhur; Marrëveshja për Bashkëpunim me Arbitrazhin e Federatës Ruse më datë 28.04.1999 dhe Marrëveshja për Bashkëpunim me Arbitrazhin e Serbisë më datë 15.11.1999.

KONKLUZION

Si rezultat i hulumtimit të zbatuar të monitorimit dhe perceptimit të gjendjeve aktuale në fushën e ZAK, ekipi i ekspertëve i cili e trajtoi prioritetin e tretë, konsideron se që të praktikohet ndërmjetësimi dhe arbitrazhi në mënyrë adekuate dhe si alternativë e procedurës gjyqësore, duhet të ndërmerren disa hapa dhe masa të guximshme, si dhe realisht të sigurohet:

1.Promovim më i fuqishëm i ndërmjetësimit nga institucionet kompetente, me qëllim të përmirësimit të bashkëpunimit institucional me gjykatat në RM dhe me institucione të tjera shtetërore;

2.Këshilli Gjyqësor i RM dhe Gjykata Supreme e RM sa më shpejtë të miratojnë Programe për mbështetjen e ndërmjetësimit, njëkohësisht rekomandohet të ndryshohen kriteret dhe metodologjia e vlerësimit të cilësisë së gjyqtarëve, përkatësisht të gjyqtarëve të cilët me sukses e kanë promovuar ndërmjetësimin pas procedurës së hapur gjyqësore, të kenë nota më të larta për cilësinë e tyre;

3.Është e domosdoshme të ndryshohet korniza ligjore në drejtim të inkorporimit të përpjekjes së detyrueshme për zgjidhjen e të gjitha llojeve të kontesteve që janë përfshirë si të ndërmjetësueshme në Ligjin për ndërmjetësim;

4.Ndërmjetësimi si institut juridik detyrimisht duhet të përfshihet në të gjitha tekstet shkollore të shoqërisë qytetare që në arsimin fillor, si dhe në arsimin e mesëm, por edhe në tekstet në të cilat mësohet e drejta civile dhe penale në institucionet e arsimit të lartë;

5.Nga aspekti i punës së gjykatave dhe thellimit të bashkëpunimit institucional është e domosdoshme të përmirësohet, përsoset sistemi AKMIS nëpër gjykata, në mënyrë që të monitorohet praktikimi i ndërmjetësimit nga ana e gjyqtarëve;

6.Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë të angazhohet për organizimin e seminareve të përkushtuara për mësimin e ndërmjetësimit dhe arbitrazhit dhe thellimit të njohurive për këto lloje të ZAK, me ç'rast si target grupe të përfshihen gjyqtarët, prokurorët publikë, avokatët, shërbimi gjyqësorë, noterët dhe përmbaruesit;

7.Të organizohen seminare, trajnime dhe punëtori për metodat e ZAK me ndihmën dhe ndërmjetësimin e organizatave ndërkombëtare, të cilat financojnë ligjërata të kësaj natyre për të gjitha palët e interesuara, dhe para së gjithash për sektorin e biznesit, bankat dhe kompanitë e sigurimeve;

8.Shkëmbim të përvojave me shtete në të cilat me sukses implementohet dhe me sukses praktikohet ndërmjetësimi dhe arbitrazhi;

9.Ndryshimi i kornizës ligjore, e cila e rregullon fushën e të drejtës familjare me qëllim të inkorporimit të mundësisë së ndërmjetësimit në kontestet e divorcimit dhe në llojet e tjera të kontesteve familjare;

10.Ministria e Drejtësisë të impenjohet për promovimin aktiv, publik dhe transparent të ndërmjetësimit;

11.Konstituimi i Dhomës së Ndërmjetësuesve, e cila do t'i mbrojë interesat e ndërmjetësuesve të licencuar, ndërsa në vitet e para të konstituimit edhe nga aspekti financiar do ta mbështes në interes të promovimit të ndërmjetësimit;

12.Sa i përket procedurës së pajtimit dhe arbitrazhit në kontestet e punës duhet të bëhet promovim më i madh i kësaj forme përmes sindikatave në Republikën e Maqedonisë;

13. Të nënshkruhen memorandume bashkëpunimi midis Asociacionit të Pajturesve dhe Arbitrave për Konteste Pune në Republikën e Maqedonisë me të gjitha sindikatat në Republikën e Maqedonisë;

14. Të nënshkruhen memorandume për bashkëpunim midis Asociacionit të Pajturesve dhe Arbitrave për Konteste Pune në Republikën e Maqedonisë me Organizatën e Punëdhënësve të Republikës së Maqedonisë;

15. Të bëhen përpjekje për mbështetje logjistike nga ana e dhomave ekonomike dhe zyrave të tyre rajonale në Republikën e Maqedonisë për ndërmjetësuesit e licencuar, përmes mundësimit të shfrytëzimit të hapësirave përkatëse;

16. Të afirmohet mundësia dhe dobia e praktikimit të dispozitave të marrëveshjeve detyrimore për procedurën e ndërmjetësimit ose arbitrazhit;

17. Sa i përket Trupit të Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhit pranë Dhomës Ekonomike të Maqedonisë, të rishikohet mundësia për punën e personit i cili është zgjedhur për arbitër, ndërkaq njëkohësisht punon si përbarues, në bazë të Ndalimit për ushtrimin veprimtarive dhe funksioneve të tjera në lidhje me nenin 39 të Ligjit për përbarim;

18. Të mundësohet transparencë më e madhe lidhur me informacionet që kanë të bëjnë me Trupin e Përhershëm të Zgjedhur Gjykues – Arbitrazhin pranë Lidhjes së Dhomave Ekonomike të Republikës së Maqedonisë;

19. Të shqyrtohet mundësia e formave të kombinuara hibride të ndërmjetësimit – arbitrazhit, me qëllim që palëve t'u mundësohet përdorimi i kombinuar i të dyja procedurave në interes të zgjidhjes efikase, ekonomike dhe të shpejtë të kontestit në fjalë;

ANEKSI 1:

: Përkufizimi i indikatorëve për monitorimin e progresit në prioritetin: “Mbështetja e ZAK: përmirësimi i kornizës ligjore për zgjidhjen alternative të kontesteve dhe mundësimin e bashkëpunimit juridik dhe institucional me sistemin gjyqësor dhe sistemin e ekzekutimit”

Indikatorë	Të dhëna	Metoda e grumbullimit të informacioneve
Numri dhe lloji i ujdive të regjistruara për ndërmjetësim	MD, Regjistri për evidentimin e procedurave të ndërmjetësimi	Grumbullimi i të dhënave nga MD dhe ndërmjetësuesit përmes telefonit, me shkresë dhe ngjashëm.
Numri i ndërmjetësimeve të përfunduara pa arritjen e ujdisë	Regjistri i MD dhe Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga MD dhe ndërmjetësuesit përmes telefonit, me shkresë dhe ngjashëm.
Numri i procedurave të iniciuara për ndërmjetësim sipas paraqitjes së padisë para gjykatës	Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar
Numri i procedurave të iniciuara për ndërmjetësim në procedurë gjyqësore gjatë seancës gjyqësore	Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar
Numri i procedurave të iniciuara për ndërmjetësim në procedurë gjyqësore gjatë seancës	Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar
Numri i procedurave të iniciuara për ndërmjetësim në përputhje me ndryshimet në LPK për përpjekje të detyrueshme të kontesteve ekonomike	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD
Numri dhe lloji i ndërmjetësimeve vullnetare sipas procedurës për ndërmjetësim përmes njoftimit me shkrim të gjykatës	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD

Indikatorë	Të dhëna	Metoda e grumbullimit të informacioneve
Numri dhe lloji i ndërmjetësimeve të iniciuara vullnetare para fillimit të procedurës gjyqësore (paraqitja e padisë)	Regjistri i MD, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri dhe lloji i procedurave të iniciuara për ndërmjetësim sipas njoftimit të gjyqtarit dhe inkorporimit në procesverbal të seancës përgatitore	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD
Numri dhe lloji i procedurave të iniciuara për ndërmjetësim sipas njoftimit të gjyqtarit dhe inkorporimit në procesverbal gjatë gjithë seancës gjyqësore	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD
Numri dhe lloji i barazimeve gjyqësore të arritura në procedurën e ndërmjetësimit	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD
Numri dhe lloji i procedurave të ndërmjetësimit me të cilat nuk është arritur barazimi gjyqësor	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD
Numri dhe lloji i ujdive të arritura për ndërmjetësim në procedurë ndërmjetësimi të aprovuara nga gjyqtari	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD
Numri dhe lloji i ujdive të arritura për ndërmjetësim në procedurë ndërmjetësimi të pa aprovuara nga gjyqtari	Regjistri i MD, Sistemi AKMIS në gjyqësor, Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i të dhënave nga gjykatat me kompetencë të zgjeruar dhe nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga MD
Numri dhe lloji i ujdive të arritura në procedurë ndërmjetësimi të pa solemnizuara në noter	Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i informacioneve nga ndërmjetësuesit e licencuar

Indikatorë	Të dhëna	Metoda e grumbullimit të informacioneve
Numri dhe lloji i ujdive të arritura në procedurë ndërmjetësimi të solemnizuara në noter	Regjistri i ndërmjetësuesve	Grumbullimi i informacioneve nga ndërmjetësuesit e licencuar dhe nga Dhoma e Noterisë
Numri dhe lloji i kërkesave të paraqitura deri te përmbaruesi në bazë të ujdisë së ndërmjetësimi	Libra afaristë të përmbaruesve	Grumbullimi i informacioneve nga Dhoma e Përmbaruesve
Numri i sesioneve të realizuara të provimeve në organizim të MD për dhënie e provimit për ndërmjetësues sipas ndryshimeve të LPK	MD	Grumbullimi i informacioneve nga MD
Lloji i profesionit të ndërmjetësuesve të licencuar	Ndërmjetësues të licencuar	Grumbullimi i informacioneve nga ndërmjetësuesit e licencuar
Numri i seminareve të mbajtura për ZAK në organizim të Akademisë për Gjyqtarë dhe Prokurorë	Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë	Grumbullimi i informacioneve nga Akademia
Numri i seminareve të realizuara për ZAK në organizim të OJQ dhe organizatave ndërkombëtare	OJQ/MD/Organizata ndërkombëtare	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Lloji i profesionit të pajtuesve dhe arbitrave të licencuar për konteste të punës	MPPS	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri dhe lloji i procedurave të ngritura për kontest individual në përputhje me Ligjin për zgjidhjen paqësore të kontesteve të punës	MPPS	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri dhe lloji i procedurave të ngritura për kontest kolektiv në përputhje me Ligjin për zgjidhje paqësore të kontesteve të punës	MPPS	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri i pajtuesve dhe arbitrave të trajnuar për konteste pune	MPPS; Projekt për dialog social	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë

Indikatorë	Të dhëna	Metoda e grumbullimit të informacioneve
Numri i arbitrave dhe pajtuesve të licencuar për konteste pune	MPPS	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri i procedurave të revokuara për zgjidhjen e kontestit individual të punës në procedurë arbitrazhi	MPPS	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri i aktvendimeve të miratuara në procedurë për arbitrazh në kontest individual të punës	MPPS	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri dhe lloji i procedurave të ngritura para Trupit të Përhershëm Gjykses – Arbitrazhit pranë Dhomës Ekonomike të RM	Dhoma Ekonomike e RM; Lidhja e Dhomave Ekonomike	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri dhe lloji i procedurave të ngritura para Trupit të Përhershëm Gjykses – Arbitrazhit pranë Lidhjes së Dhomave	Dhoma Ekonomike e RM	Grumbullimi i informacioneve përmes telefonit ose me shkresë
Numri i aktiviteteve të realizuara të jashtme me subjekte nga fusha e ndërmjetësimit	MD dhe asociacionet, shoqatat	Të dhëna nga burime direkte, ueb portale, komunikime të ndërsjella
Numri i prezencës në Konferenca/seminare/punëtori dhe në forma të ndryshme për iniciativa të shoqërimit dhe bashkimit të ndërmjetësuesve në nivel rajonal	MD dhe asociacionet, shoqatat	Të dhëna nga burime direkte, ueb portale, komunikime të ndërsjella

Instituti
për
politikë
evropiane.
Shkup

